Paradistorg

Paradistorg, en dryg kilometer utanför samhället Finnerödja, har haft stor betydelse för socknen i mer än 200 år. Nu finns ingen verksamhet kvar och inte många av de gamla byggnaderna heller. Tur att den vackra hembygdsgården, ett stenkast från torget, ger liv åt den historiska platsen.

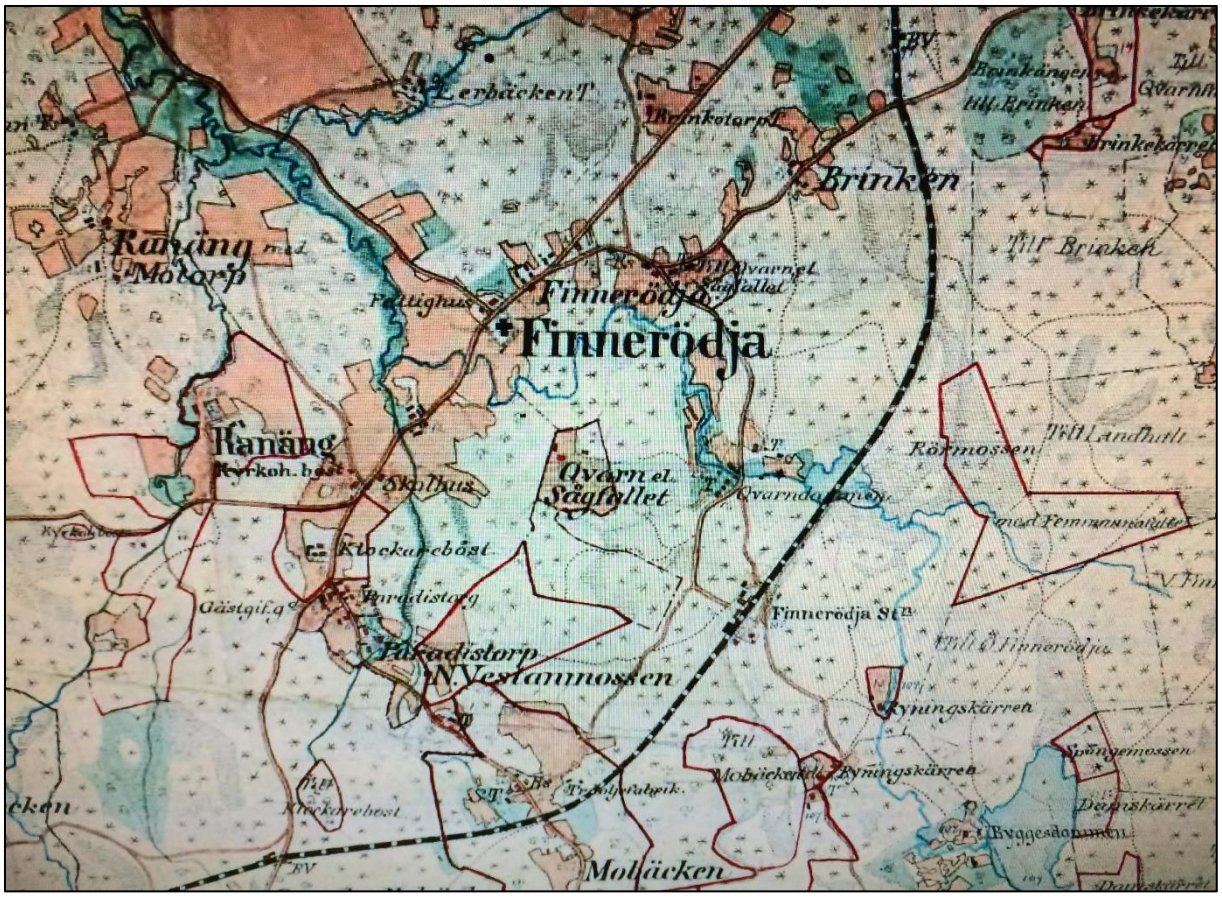

Karta från 1882.

Vägen förbi Finnerödja kyrka och Paradistorg är mycket gammal. Där red de gamla kungarna fram på sina Eriksgator. Den siste var Karl IX 1609. Från början var det bara en stig men 1540 bestämde Gustav Vasa att vägen mellan Hova och Bodarne skulle breddas så att man kunde komma fram med häst och vagn. På den här tiden fanns varken torget eller kyrkan, det var bara skog. Efter det har vägen byggts om många gånger. I början på 1800-talet byggdes de första husen vid Paradistorg och då passerade den gamla vägen över torget. På 1930-talet flyttades vägen så att den kom att gå bakom Stenkvists hus (sedermera Finngården). Från torget går en väg upp mot Mobäcken och Kyrkhävden, även den vägen har gamla anor. På 1500-talet lär det ha funnits ett kapell i Finnerödja trakten. Troligtvis låg det nära Mobäcken.

Familjen Grönberg

Familjen Grönberg är de första som bosätter sig vid Paradistorg. Släkten var krämare, det vill säga köpmän, och tillhörde resandefolket. Ordet krämare användes förr ofta i nedsättande betydelse. I husförhöret från 1793 står det att Fredrik Grönberg med hustrun Annicka (Anna) och barnen Britta och Johannes bor på Klockargården (nuvarande hembygdsgården). I början på

1800-talet bygger familjen ett hus på Paradistorg och flyttar dit. Troligtvis är det sonen Johannes som bygger. Det finns inga uppgifter om huruvida familjen Grönberg har köpt marken eller om de har byggt där ändå. Fredrik Grönberg är vid den här tiden en gammal man och dör 1806. I Dödboken står det att han dör utfattig och var inhyses på Paradistorg. Släkten Grönberg skulle komma att betyda en hel del för Torgets utveckling under 1800-talet.

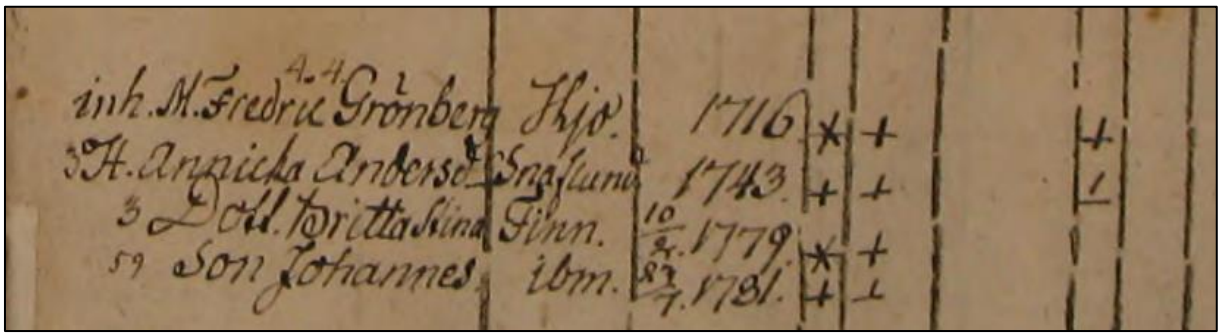

Husförhöret från 1793. Här står hustrun som Annicka men i senare husförhör har hon namnet Anna.

Till vänster syns en del av det första huset som byggdes på Torget. Här ihopbyggt med ett senare hus. *Fotografen okänd.*

Sonen Johannes gifter sig 1811 med Britta Andersdotter. De får bl. a. dottern Magdalena 1823 och sonen Johan 1826. I husförhöret 1825 – 1835 står det att ”detta hushåll är mindre gott”. Likadant står det i husförhöret 1935 – 1945. Där står även att Johannes fått plikta för olaglig brännvinsförsäljning. Troligtvis är familjen mycket fattig och försöker att få in lite pengar genom att sälja brännvin (olagligt).

Förr fick ingen försäljning av varor ske utanför städerna men 1817 ansökte Finnerödja socken om att få ha sin egen marknad. Ansökan beviljades. Mer organiserade marknader skedde från

1836. Det är troligt att det är familjen Grönberg som är drivande när det gäller marknaderna. Dels bor de vid Torget, dels har de näsa för affärer. Johannes Grönberg dör 1852.

Johannes son Johan tar tjänst som dräng i Undenäs 1846. Efter något år flyttar han till Sandåsen utanför Finnerödja för en ny drängtjänst. Ett par år efter faderns död återvänder Johan till Paradistorg och 1858 gifter han sig med Johanna från Hidinge. Det är denne Johan Grönberg som kommer att få störst betydelse för Paradistorgs utveckling. 1846 och 1864 kommer nya lagar som tar bort förbudet mot att bedriva handel utanför städerna. Johan ser nu möjligheterna att öppna affärer mm vid torget. Läget är ypperligt med tanke på att landsvägen mellan Stockholm och Göteborg går i kanten på Torget. 1863 köper Johan mark av Kronan. I lantmäteriets arkiv finns en handling från 1864 som säger att marken delades i fyra lotter. Två lotter på vardera 1/6 del, två på vardera 1/3 del. Tomterna får beteckningen Grönelund 1:1 A (där bygger Johan sitt eget hus), Grönelund 1:1 B (missionshuslängan), Grönelund 1:1 C (Ljungkvists hus) och Grönelund 1:1 D (Carlboms hus). Det dröjer till 1875 innan Grönberg säljer de två första tomterna.

Paradislund

Ungefär samtidigt som familjen Grönberg bygger sitt hus på Torget i början på 1800-talet bygger skomakare Isak Lindström sitt hus strax intill. Enligt födelseboken är Isaks äldsta barn Johannes född 1808 vid Paradistorg. Det borde betyda att huset är byggt före 1808. Huset får namnet Paradislund.

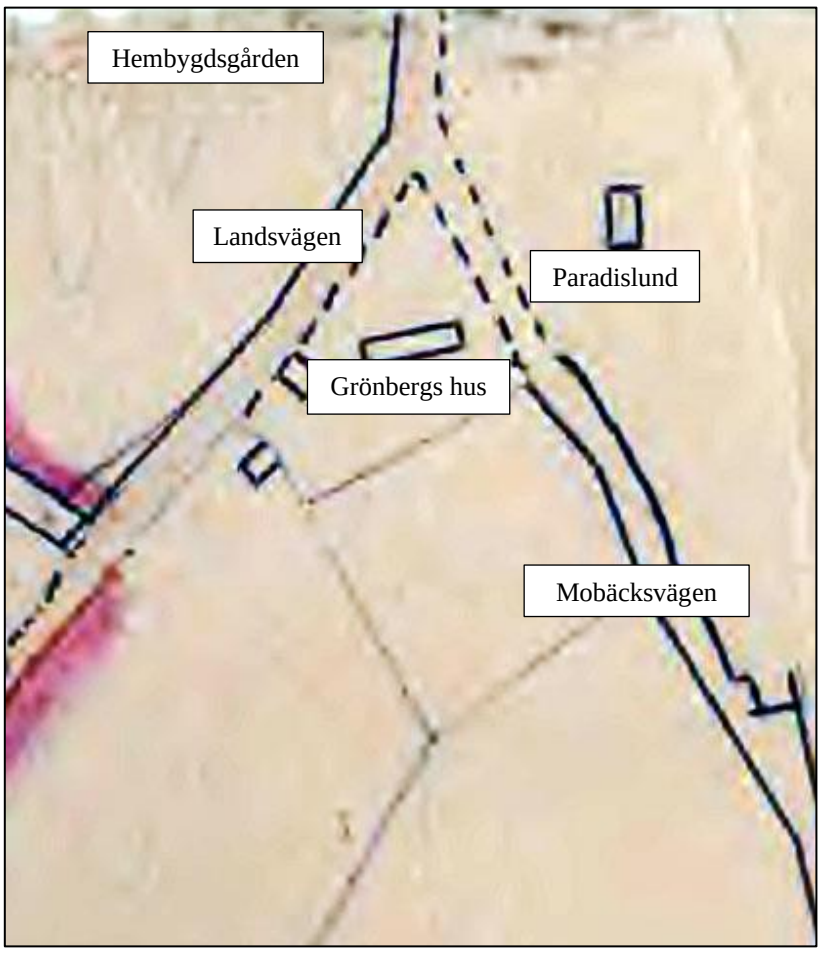

De första husen vid Paradistorg inritade.

Paradislund som skomakare Isak Lindström byggde. *Okänd fotograf.*

Verksamheter vid Paradistorg

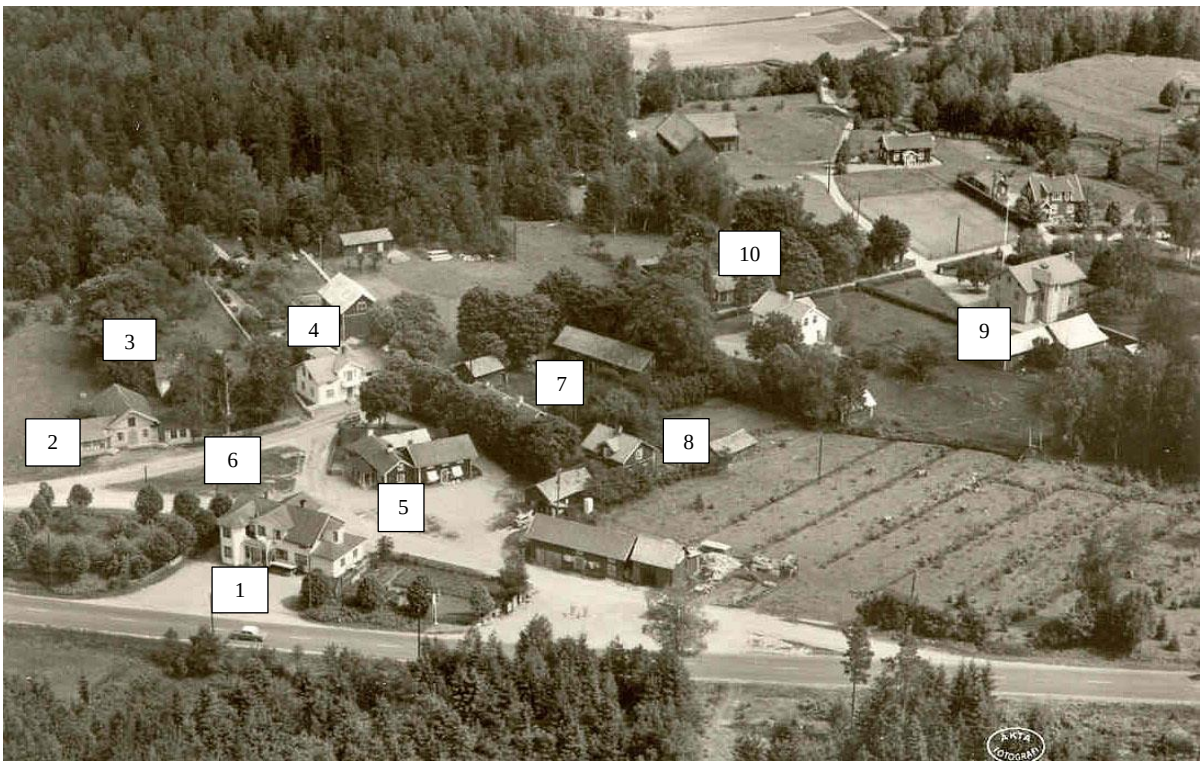

Flygfoto över Paradistorg 1956.

1. Stenqvists affär – Finngården
2. Grönelund 1:1 B, Missionshus, affär, café, skrädderi
3. Paradislund
4. Grönelund 1:1 D, Carlboms affär
5. Ahléns och Isak Bengtssons affärer
6. Paradistorg
7. Dold bakom träden ligger Gästgiveriet och ölkrogen
8. Grönelund 1:1 C, Ljungqvists hus
9. Eiserfabriken
10. Grönelund 1:1 A, Johan Grönbergs hus ”Paradistorp”

Tidig brännvinsförsäljning

Det går inte att få klarhet i när det började säljas starkvaror i närheten av Paradistorg. Det kan ha varit under 1800-talets första hälft men det kan också ha varit redan på 1700-talet. I Västanmossen strax bortanför Torget fanns det någon form av krogrörelse under 1800-talet. Den var inte särskilt välskött. Det förekom mycket fylleri mm där. I det gamla skolhuset, Hembygdsgårdens äldsta hus, lär det också ha funnits ett utskänkningsställe för brännvin. Helt säkert fanns det en ölkrog vid Torget under andra halvan av 1800-talet. Även den fick många klagomål på fylleri och oordning.

Det gamla skolhuset vid Hembygdsgården där man också kunde köpa brännvin. Okänd fotograf.

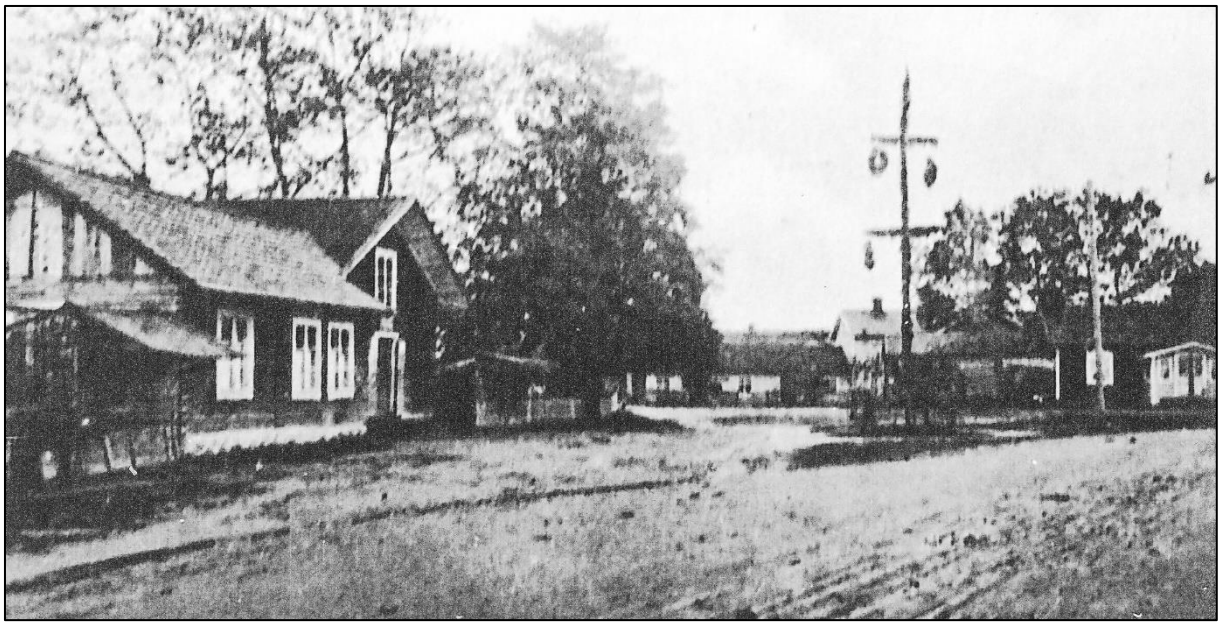

Det låga huset i fonden var ölkrog på 1800-talet. Okänd fotograf.

Grönelund - Paradislund

Till vänster missionshus, i mitten affär o skrädderi, till höger café. Okänd fotograf.

Grönelund 1:1 B

Huslängan på bilden ovan bestod av tre delar. Den mittre delen byggdes först. Oklart om den vänstra delen byggdes samtidigt eller några år senare. Den högra delen byggdes först i början på 1900-talet. Johan och Johanna Grönberg köpte tomten av kommunen 1863. År 1875 säljer paret tomten till handlaren Emanuel Svensson. Emanuel var son till Finnerödjas förste skollärare Johan Swensson. Förmodligen är det Emanuel Svensson som bygger det första huset på tomten och öppnar någon form av affär där. Familjen flyttar in i villan Paradislund snett bakom nybygget. Emanuel Svensson går i konkurs samma år och fastigheten går tillbaka till paret Grönberg. Familjen Svensson bor kvar i Paradislund till 1888 då de emigrerar till Amerika. Troligtvis kunde Emanuel Svensson fortsätta att driva någon form av affärsverksamhet, trots konkursen, fram till flytten till Amerika.

År 1888 ropas fastigheten in av Sven August Svensson från Motorp. S.A. Svensson säljer i sin tur huset till handlaren Johan Pettersson 1890. Det året är den vänstra delen av längan definitivt byggd och lär ha inhyst en affär. Frågan är om det fanns två olika affärer i längan samtidigt. Även Johan Pettersson går i konkurs och fastigheten säljs på auktion den 7 mars 1894 till skräddaren Johan Alfred Gustafsson. Samma år fick Gustafsson rättigheter att bedriva skrädderi med 10 – 15 anställda. Familjen kom från närbelägna Körningsholm och flyttade in i villan Paradislund.

I ett protokoll från kommunalstämman den 21 mars 1894 står följande: ”Sedan skräddaren J A Gustafsson numera af Handlaren Johan Petterssons konkursmassa inköpt lägenheten Paradislund bemyndigades kommunalnämnden att med honom, för kommunens räkning uppgöra köp om dennes lägenhet Körningsholm, i enlighet med förut å kommunalstämma den 21:e sistlides februari fattade villkor och öfvirga bestämmelse, och skall därefter uti denna lägenhet 2 rum och kök upplåtas till bostad för Kommunens Barnmorska, och lägenheten i öfvrigt ställas under kommunalnämndens vård och förvaltning”. Körningsholm innehöll förutom en bostad även skolsal och var också kommunens första kommunalhus. Fastigheten brann ner 1935.

Affären som den såg ut när skräddare Gustafsson med fru tog över verksamheten.
Okänd fotograf.

Gustafsson arbetade som skräddare redan innan han öppnade skrädderi vid Paradistorg 1894 vilket framgår av nedanstående dokument. Var han då höll hus har jag inte kunnat få fram.

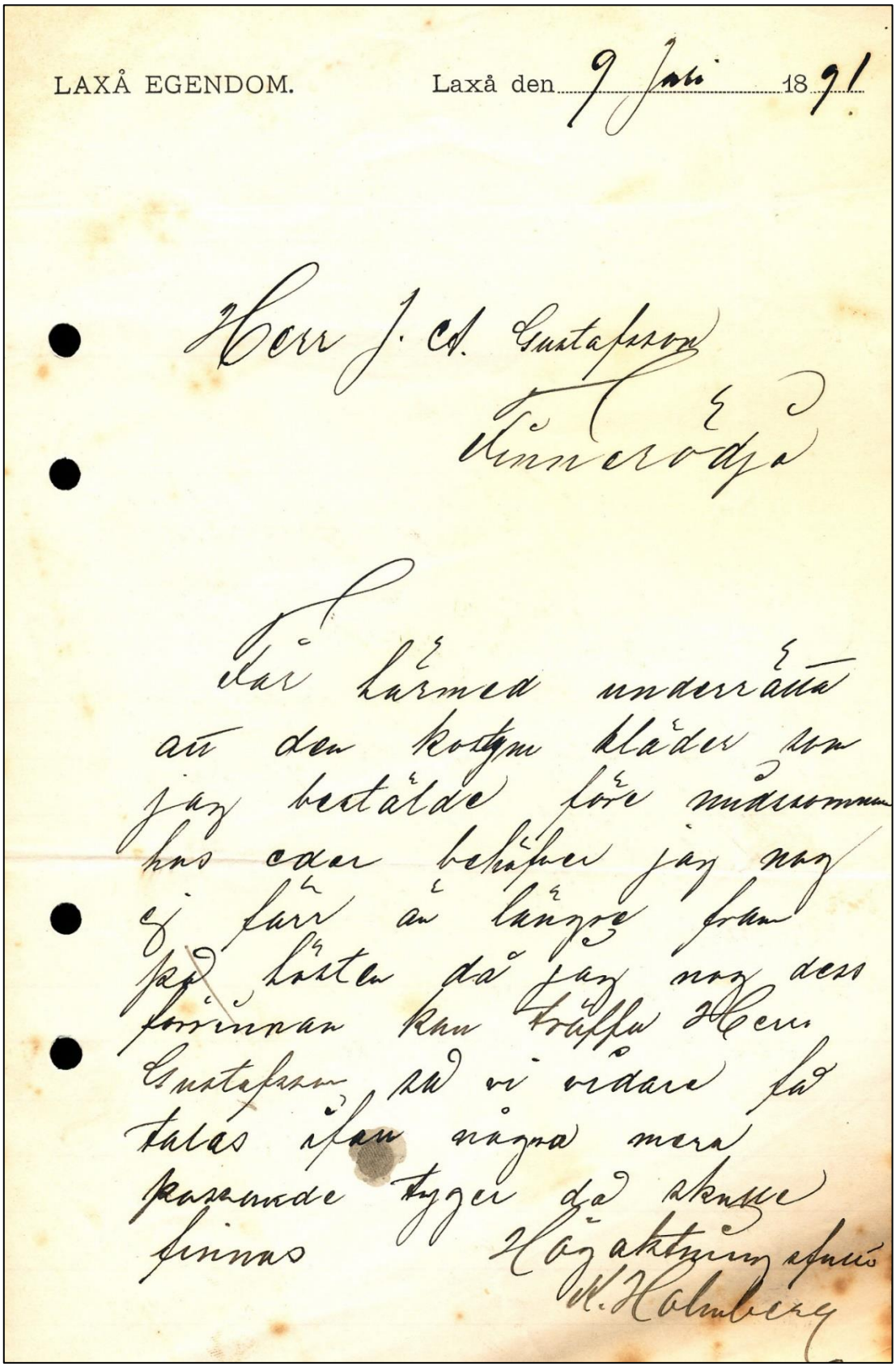

LAXÅ EGENDOM. Laxå den 9 Juli 1891

Herr J. A. Gustafsson
Finnerödja

Får härmed underrätta att den kostym kläder som jag bestälde före nådssommar hus edar behöfver jag nog ej färr än längre fram på hösten då jag nog dess förrinnan kan träffa Herr Gustafsson så vi vidare få talas åfan några mera passande tyger då skulle finnas

Högaktningsfullt
K. Holmberg

En kund som vill ändra sin beställning av en kostym 1891

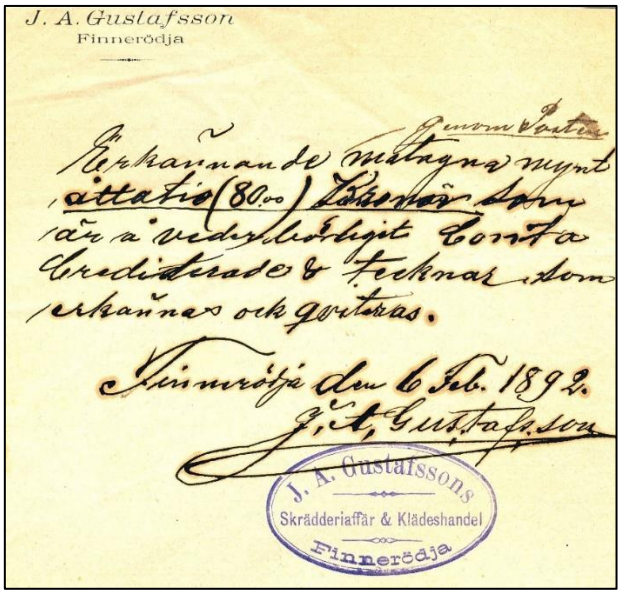

J. A. Gustafsson
Finnerödja

Genom Posten

Erkännande mitagna mynt åttatio (80.00) Kronor som är å vederbörligit Conta Crediterade & tecknar som erkännas och qviteras.

Finnerödja den 6 Feb. 1892.
J. A. Gustafsson

J. A. Gustafssons
Skrädderiaffär & Klädeshandel
Finnerödja

Skräddare Gustafssons stämpel.

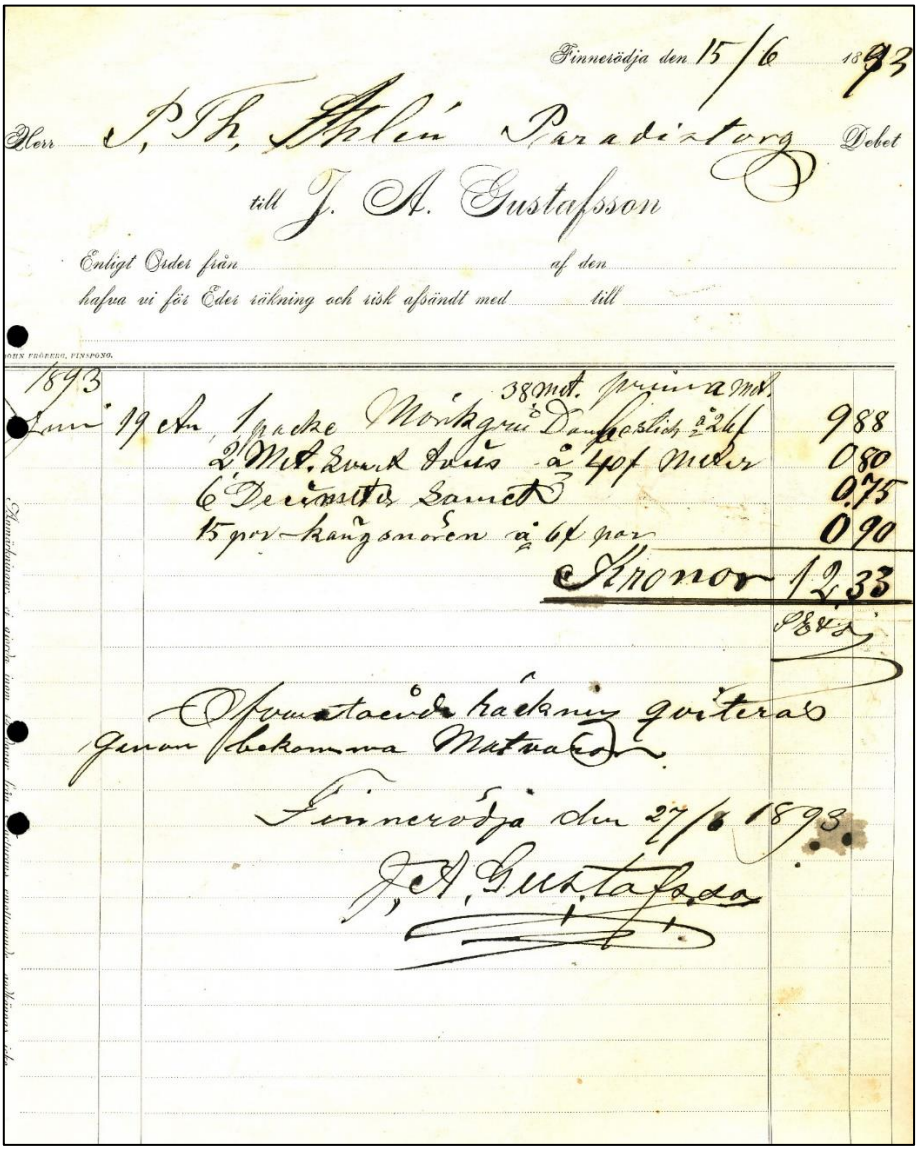

Finnerödja den 15/6 1893

Herr P. Th. Ahlén Paradistorg Debet

till J. A. Gustafsson

Enligt Order från af den
hafva vi för Eder räkning och risk afsändt med till

JOHN FRÖBERG, FINSPONG.

1893	38 Met. prima Met.	
Juni 19 An,	1 packe Mörkgrå Damhestlich à 24 f	9 88
	2 Met. Svart Tvus à 40 f Meter	0 80
	6 Decimeter Samet	0 75
	15 par Kängsnören à 6 f par	0 90
	Kronor	12 33

Ofvanstående räkning qviteras genom bekomna Matvaror.

Finnerödja den 27/6 1893.
J. A. Gustafsson

Skräddare Gustafsson köpte varor av handlaren Ahlén som hade affär på Torget.

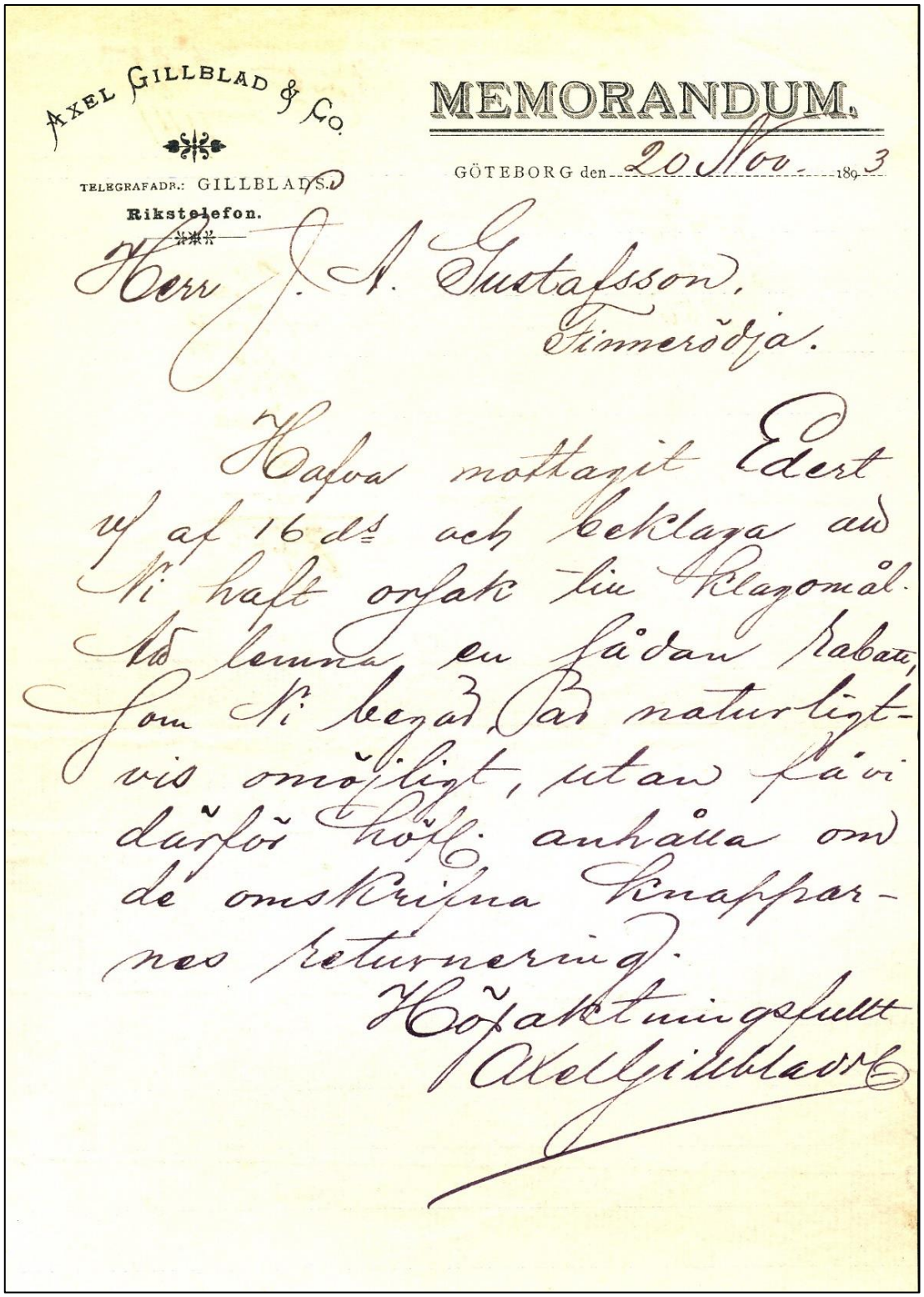

AXEL GILLBLAD & Co.

TELEGRAFADR.: GILLBLADS.

Rikstelefon.

MEMORANDUM.

GÖTEBORG den 20 Nov. 1893

Herr J. A. Gustafsson,
Finnerödja.

Hafva mottagit Edert
vf af 16 ds och beklaga att
Ni haft orsak till klagomål.
Att lemna en sådan rabatt,
som Ni begär, är naturligt-
vis omöjligt, utan fåvi
därför höfl. anhålla om
de omskrifna knappar-
nes returnering.

Höjaktningsfullt
Axel Gillblad & Co

Skräddare Gustafsson var missnöjd med ett parti knappar.

J.A. Gustafssons hustru Matilda får affärsrättigheter till sin affär och sitt café 1896. Ovanför ingången till affären står det ”Finnerödja Handelsförening Speceri & Dryckesaffär.” Senare ändrades skylten till ”M. Gustafsson Speceri & Dryckesaffär”. Samma år som hustrun får sina affärsrättigheter går skräddaren i konkurs men får vara kvar i fastigheten med sin verksamhet. Fastigheten säljs till Gustaf Olofsson i Slottsbol. Den 14 juli 1909 säljer Olofsson tillbaka 1/3 av fastigheten till skräddare Gustafsson.

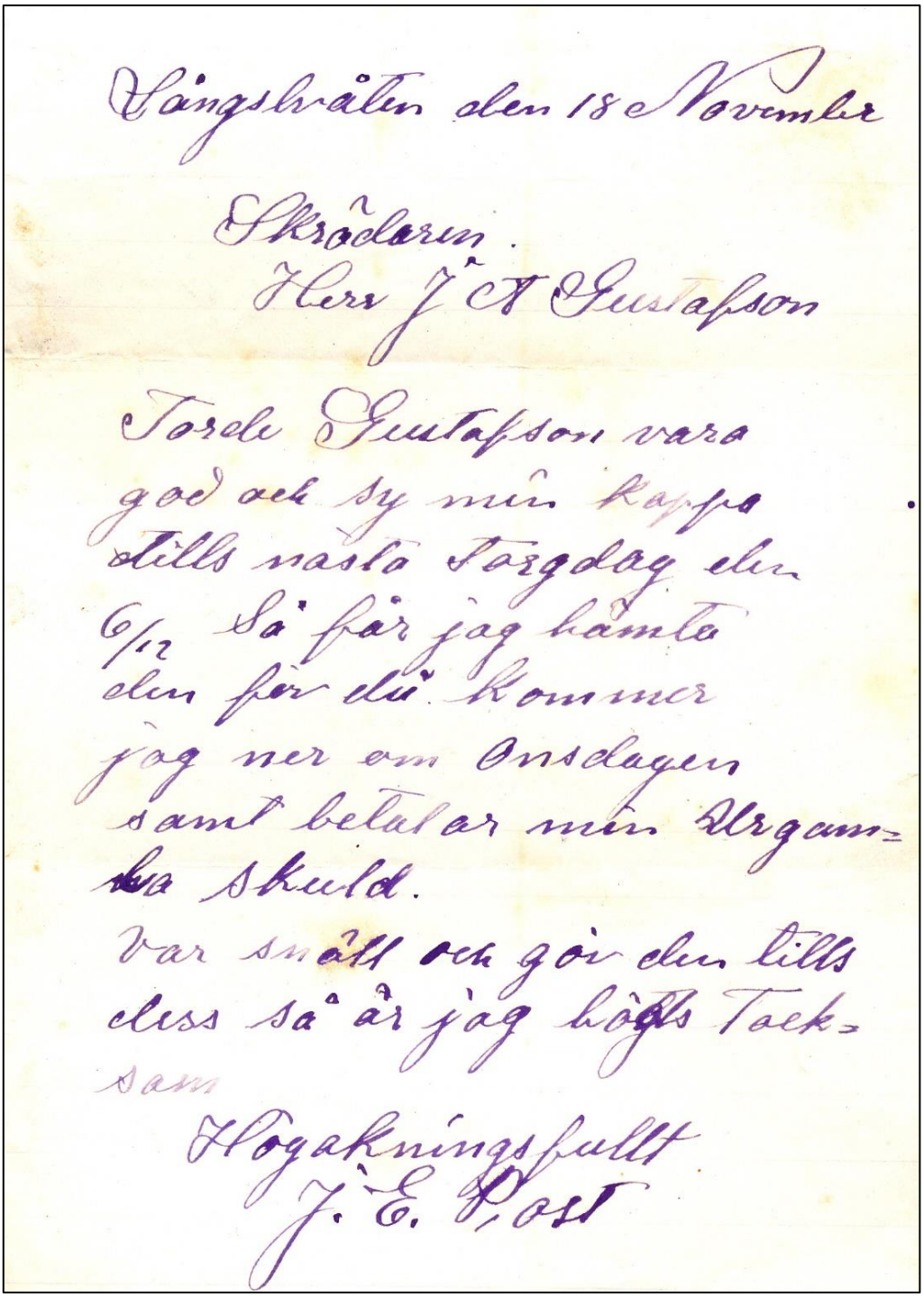

Sängsvråten den 18 November

Skrädaren.
Herr J. A. Gustafson

Torde Gustafson vara
god och sy min kappa
tills nästa Lördag den
6/12 Så får jag hämta
den för då kommer
jag ner om Onsdagen
samt betalar min Allgam-
la skuld.
Var snäll och gör den tills
dess så är jag högst Taek-
sam
Högaktningsfullt
J. E. Post

En kund som vill ha en kappa sydd.

Skrädderiet hade kunder från bland annat Laxå, Röfors och Degerfors. I en gammal kassabok kan man läsa att 1898 kostade en ylleskjorta 3:50, en kavaj 18:00, ett par byxor 14:00 och en kostym 40:00. Skrädderiet sålde även galoscher som det året kostade 4:60. Även begagnade kläder gick att köpa där.

År 1900 hade paret Gustafsson 10 anställda, både skräddare och affärsbiträden. Var skrädderiet höll till är lite oklart men det fanns utrymme både över affären och bakom affärslokalen. Det finns även obekräftade uppgifter om att en del av skrädderiverksamheten kan ha legat i villan Paradislund. År 1921 dör skräddare Gustafsson och sonen Matteus tar över.

Skräddare Johan Alfred Gustafsson med hustru Matilda. *Okänd fotograf.*

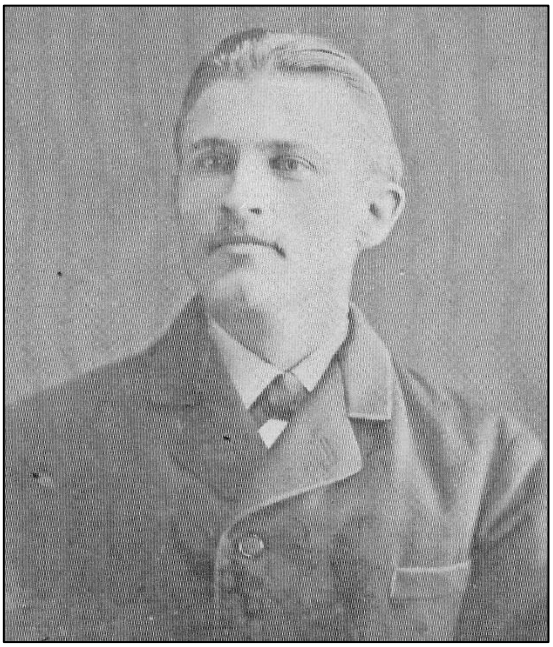

Sonen Matteus Gustafsson, skräddare. *Okänd fotograf.*

”M Gustafsson speceri & dryckesaffär” står det ovanför dörren. Foto Oliver Engvall.

Missionshuset

Finnerödja missionsförsamling är Finnerödjas äldsta frikyrkliga sammanslutning. Svenska Missionsförbundet bildades 1878 men redan året innan hade en församling bildats inom Finnerödja socken. Redan år 1841 hade den första lekmannapredikan hållits i Finnerödjatrakten. Den hölls hos Gustaf Olofsson i Slottsbol, samma person som 1896 köpte skräddare Gustafssons affärslänga vi Torget.

En av dem som hjälpte till vid missionsförsamlingens start var den riksbekante predikanten J. Erixon från Råda. Han blev sedermera distriktsföreståndare inom Missionsförsamlingen. Erixon tog initiativ till den fria nattvardsgången och till lekmannadopet. Det sågs inte med blida ögon av dåtidens präster att lekmän utdelade nattvarden eller döpte barn utanför kyrkans hank och stör. 1879 blev Erixon stämd till häradsrätten, efter att ha döpt ett barn i Finnefallet, och dömd att böta 300 kr. Han överklagade till hovrätten som frikände honom. Efter frikännandet kunde predikant Erixon fortsätta att utdela nattvard och döpa barn utan rättsliga påföljder.

Det formella bildandet av Finnerödja Missionsförening, som den hette från början, skedde den 16 augusti 1877 hos Erik Eriksson i Blackerud. Vi detta första möte anslöt sig 12 personer men antalet medlemmar ökade snabbt och innan årets slut hade församlingen ett hundratal medlemmar. 1921 ändrades namnet till Finnerödja Missionsförsamling. Eftersom det var långt mellan gårdarna i socknen delades verksamheten upp i kretsar, som var och en skötte sin egen bokföring. Förutom i Finnefallet så fanns det år 1927 kretsar i Mosselund, Barrud, Bäckedalen, Kvarntorp, Paradistorg och Falla. Innan missionshusen byggdes höll man till i hemmen eller i särskilt inredda bönesalar. Hos Gustaf Olofsson i Slottsbol inreddes en bönesal på övervåningen i bostadshuset 1880.

Verksamheten ute i de små missionshusen fungerade bra men man ville ändå ha ett missionshus, som var mer centralt placerat, där de olika kretsarna kunde träffas för gemensamma möten och andra aktiviteter. Valet föll på en nedlagd affärslokal vid Paradistorg. Ägare till huset var handlaren Johan Pettersson och han sålde affärslokalen till missionsförsamlingen år 1890 för 275 kr. Som kuriosa kan nämnas att församlingen ägde de tre ytterväggarna i lokalen medan den vägg som var gemensam med affären, som låg i andra delen av huset, ägdes av Johan Pettersson.

Missionsförsamlingen hyrde från 1919 en predikantbostad vid Paradistorg. Huset ägdes av Charlotta Löfgren och förutom predikantens lägenhet fanns ytterligare ett par lägenheter samt affärslokaler i huset. Omkring 1920 köpte missionsförsamlingen huset av Charlotta Löfgren. Församlingen försökte sälja huset till Finnerödja kommun 1922, eftersom kommunen var i behov av lokaler till ett ålderdomshem, men kommunen tackade nej. Våren 1947 såldes fastigheten till några privatpersoner från Hova. De i sin tur sålde huset några månader senare till Sveriges förenade trikåfabriker mera känt som Eiser.

Charlotta Löfgrens hus som Missionsförsamlingen köpte omkring 1920. Foto Oliver Engvall.

Missionshuset vid Paradistorg har under årens lopp använts till många andra verksamheter parallellt med den frireligiösa. Söndagen den 21 mars 1897 bildades Templet Strid o Seger av Templarorden i missionshusets lokal. Bildandet föregicks av ett föredrag av dåvarande distriktsordförande i Skaraborg, sergeant Alfred Eklund från Karlsborg. Föreningen hade sina möten förlagda där fram till 1911 då det nya Templarhuset (NTO) stod färdigt uppe i samhället. När kommunalhuset med småskola i närbelägna Körningstorp brann ner 1935 fick småskolan tillfälliga lokaler i missionshuset. Även kommunalfullmäktigesammanträdena liksom svenska kyrkans konfirmandundervisning blev husvilla vid branden och fick flytta in i missionshuset. Kyrkostämman (efter 1942 kyrkofullmäktige) hade under många år sina sammanträden i missionshuset. När den nya missionskyrkan stod klar 1957 avvecklades verksamheten vid Torget. 1960 sålde missionsförsamlingen huset till Hilding Karlsson och Elsa Martinsson som båda arbetade på Eiserfabriken som låg i huset som syns på fotot ovan.

Café

I början på 1900-talet byggdes den högra delen av längan. Foto Oliver Engvall.

I början på 1900-talet byggdes den högra delen av längan. År 1896 fick skräddare Gustafssons hustru Matilda affärsrättigheter till sin affär som låg i mittdelen och till sitt kommande café. Caféet kom att öppnas i den nybyggda delen. I januari 1920 dör Matilda och exakt ett år senare dör skräddaren. Sonen Matteus övertar skrädderiet och affärsverksamheterna tillsammans med hustrun Anna. Över ingången till affären kom det upp en ny skylt där det står ”Ägare Matteus och Anna Gustafsson”. Anna var duktig på att baka och försåg sitt café med hembakat bröd. Skräddare Matteus Gustafsson dog 1939 endast 50 år gammal. Troligtvis lades skrädderiet ner samma år. Om hustrun Anna fortsatte med affären och caféet ytterligare en tid är ovisst.

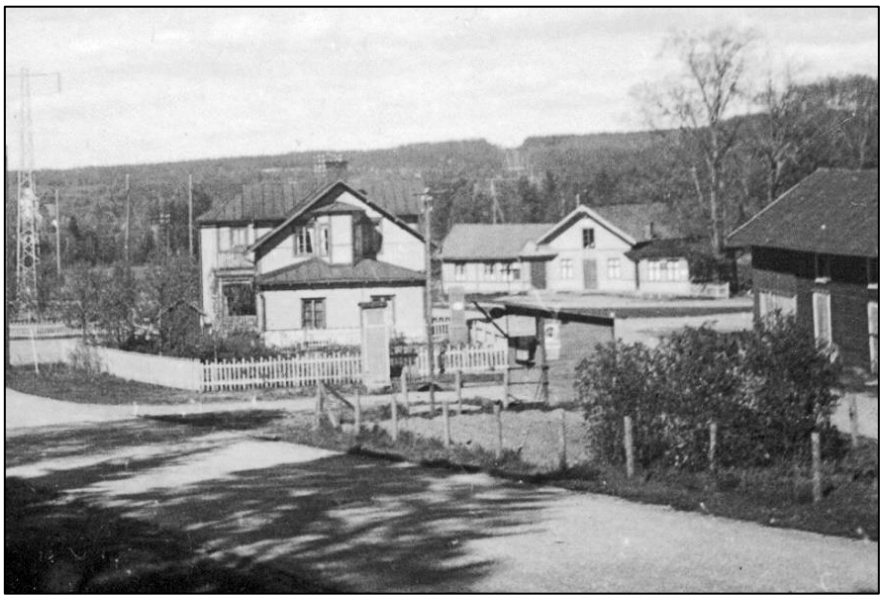

I bakgrunden syns längan där affär och café nu är nerlagda. Okänd fotograf.

Från vänster Lars Gustafsson son till Anna och Matteus, Tage Nylander och John Gustafsson (senare Gribing) utanför caféet. Okänd fotograf.

Press Mekano

Det är oklart om det fanns någon verksamhet i det gamla skrädderiet, affären och caféet under större delen av 1940-talet. Hösten 1949 hände det dock något. Då flyttade en liten metallindustri från Värnamo in i lokalerna. Press Mekano hittade ingen lämplig lokal på hemorten utan satte in en annons om att lokal söktes. En Finnerödjabo såg annonsen och tog kontakt med företaget. Så småningom föll bitarna på plats och Press Mekano flyttade till Finnerödja. Lokalen hyrde de av f.d. caféägaren Anna Gustafsson. Det var en liten firma med få anställda. Enligt uppgift var det Erik Olsson som drev verksamheten. I den forna cafédelen göt företaget en bottenplatta för att golvet skulle hålla för de tunga maskinerna. Firman gjorde bland annat gardinspiraler, beslag till pärmar och väskor och olika pressade detaljer. Firman fanns bara några få år.

Eiser

När missionshuset flyttat upp till samhället 1957 stod lokalerna tomma i tre år tills Hilding Karlsson och Elsa Martinsson, båda anställda vid Eiser, köpte missionshuset 1960 för 800 kr. De hyrde i sin tur ut lokalen till Eiser. Lokalen behövde renoveras. Golven byttes ut, element sattes in och den gamla järnkaminen byttes ut mot en fotogenkamin. Eiser hyrde även Anna Gustafssons del av längan. Där installerades toaletter och omklädningsrum för det 10-tal sömmerskor som började arbeta i fastigheten i slutet på 1960. Övriga utrymmen använde Eiser till lager. Sömmerskorna sydde tjocka långkalsonger som främst köptes av skogshuggare i norra Sverige. Vid ett tillfälle upptäckte Hilding Karlsson något som stack upp från golvet i lagerlokalen (f.d. caféet). Det var gångjärn till en dörr som fanns i golvet. När Hilding vek upp dörren fann han ett stort källarrum som var fyllt med gamla drickabackar. Läskedryckerna kom från Forsells läskedrycksfabrik som fanns på Tivedsvägen 17 fram till slutet på 1940-talet. Det är ovisst om någon tog rätt på alla tombuteljer innan huset revs. Möjligen ligger de kvar i marken.

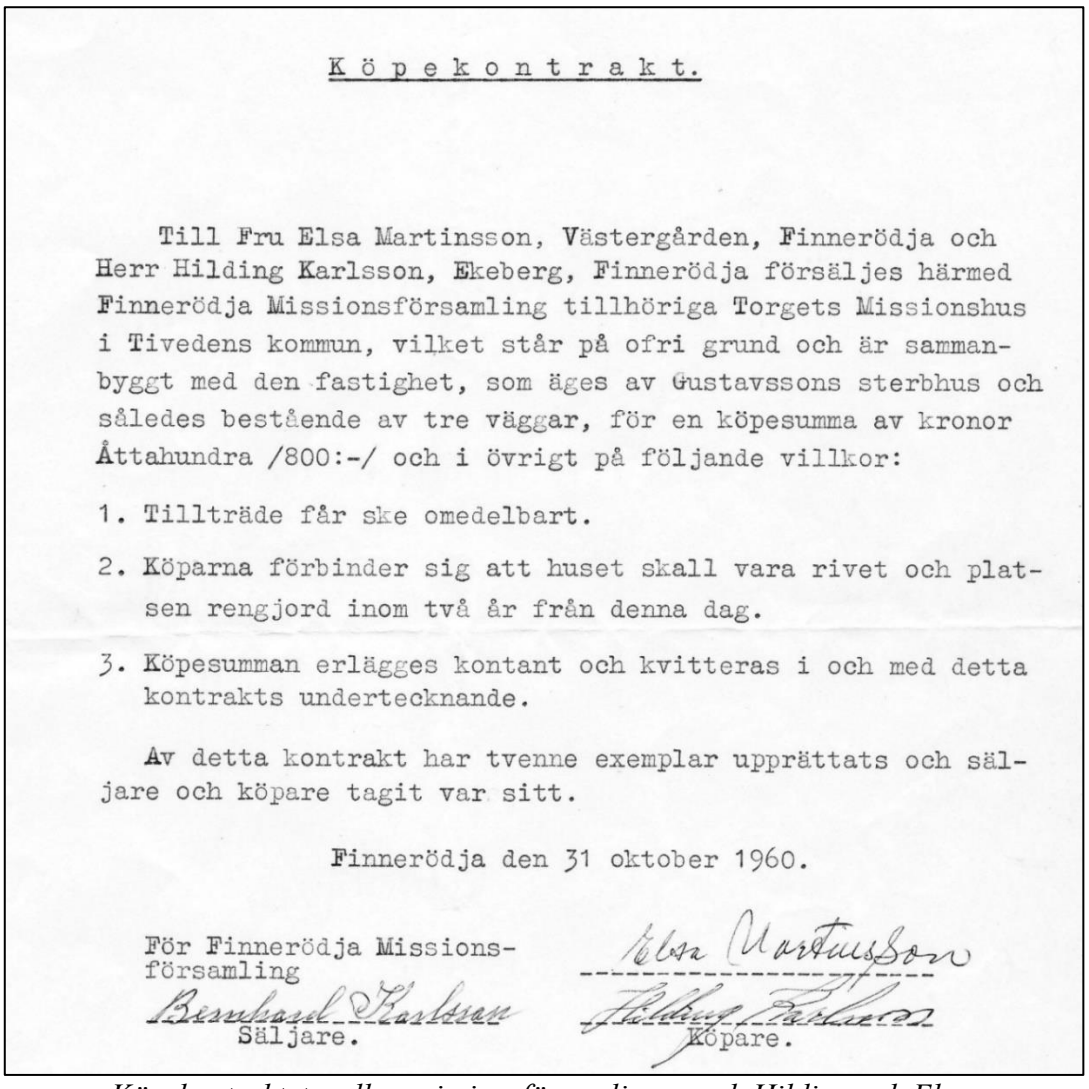

Köpekontrakt.

Till Fru Elsa Martinsson, Västergården, Finnerödja och Herr Hilding Karlsson, Ekeberg, Finnerödja försäljes härmed Finnerödja Missionsförsamling tillhöriga Torgets Missionshus i Tivedens kommun, vilket står på ofri grund och är sammanbyggt med den fastighet, som äges av Gustavssons sterbhus och således bestående av tre väggar, för en köpesumma av kronor Åttahundra /800:-/ och i övrigt på följande villkor:

1. Tillträde får ske omedelbart.
2. Köparna förbinder sig att huset skall vara rivet och platsen rengjord inom två år från denna dag.
3. Köpesumman erlägges kontant och kvitteras i och med detta kontrakts undertecknande.

Av detta kontrakt har tvenne exemplar upprättats och säljare och köpare tagit var sitt.

Finnerödja den 31 oktober 1960.

För Finnerödja Missionsförsamling

Bernhard Karlsson
Säljare.

Elsa Martinsson

Hilding Karlsson
Köpare.

Köpekontraktet mellan missionsförsamlingen och Hilding och Elsa.

1962 flyttade Eiser upp till den nybyggda fabriken på Industriområdet. Hilding Karlsson, som nu var ensam ägare till Missionshuset, hyrde ut sin lokal till fyra unga konstnärer bl.a. Hans och Britt-Marie Wirgård. Konstnärerna flyttade ut efter något år. Då övertog Finnerödja IF lokalen och började med bordtennisverksamhet där under ett par år.

Som framgår av köpekontraktet skulle missionshusdelen rivas senast 1962 men så blev inte fallet. Det fanns kvar till omkring 1966 då det revs. Byggnaden var byggd på stockar så det var lätt att riva. Lite oklart när resten av längan revs men troligtvis runt 1970. Affärsfastigheten var aldrig ämnad som bostad men i början på 1950-talet hyrde Anna Gustafsson ut ett rum i bakre delen av mittdelen. Det var en av Eisers sömmerskor som bodde där. Anna själv bodde kvar i villan Paradislund till början på 1950-talet. Huset var då i mycket dåligt skick. Algot Karlsson i Västergården hyrde ett rum i villan av Anna under några somrar på 1950-talet. Där bodde några av hans jordgubbsflickor. Villan Paradislund brann ner under 1960-talet. Branden utbröt under natten efter att Finnerödja haft sin årliga marknad vid Paradistorg.

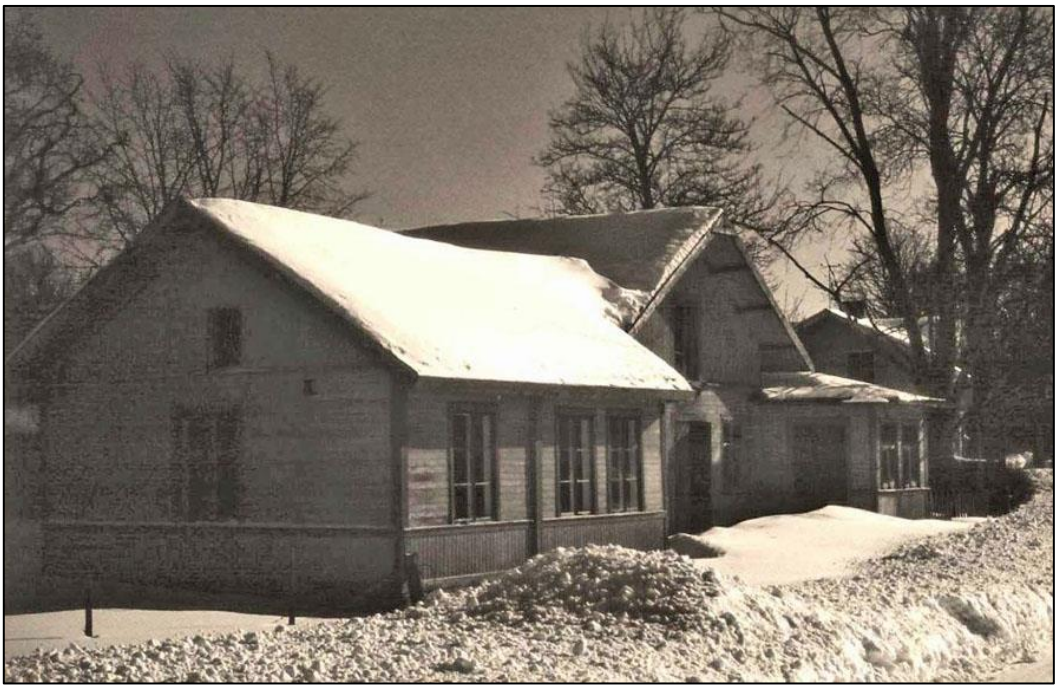

Kan vara den sista bilden på den forna affärs- och missionshuslängan vid Paradistorg.
Okänd fotograf.

Till vänster låg den gamla längan. I bakgrunden det gamla gästgiveriet.
Foto taget av Gunn Sjöstedt 2023.

Ljungkvists hus

Grönelund 1:1 C

Ljungqvists hus ligger till höger och Gästgiveriet till vänster. Okänd fotograf.

Några av husen vid Paradistorg har i folkmun fått namn efter tidigare ägare. Så är fallet med detta hus.

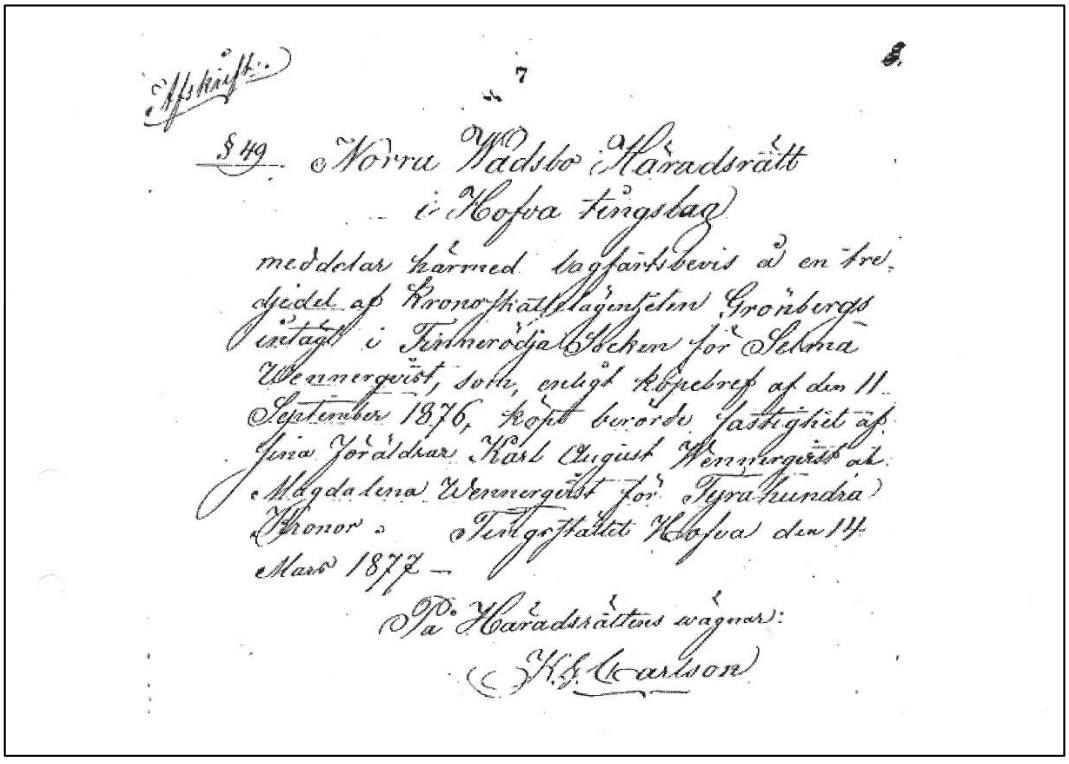

Afskrift.

7

§ 49. Norra Wadsbo Häradsrätt
i Hofva tingslag
meddelar härmed lagfartsbevis å en tre-
djedel af Kronoskattelägenheten Grönbergs
intägt i Finnerödja Socken för Selma
Wennerqvist, som, enligt köpebref af den 11
September 1876, köpt berörde fastighet af
sina föräldrar Karl August Wennerqvist och
Magdalena Wennerqvist för Tyrahundra
Kronor. Tingsstället Hofva den 14
Mars 1877 –

På Häradsrättens wägnar:
K. G. Carlson

Selma Wennerqvists lagfartsbevis utfärdat 14 mars 1877.

Johan o Johanna Grönberg säljer tomten Grönelund 1:1 C till klensmeden Carl August Wennerqvist och hans hustru Magdalena Grönberg. Magdalena är syster till säljaren Johan. Köpebrevet är utfärdat den 28 oktober 1875. Året därpå säljer smeden tomten till dottern Selma för 400 kr. Oklart varför, dottern är bara 21 år gammal. Föräldrarna bor kvar i huset tillsammans med Selma och hennes syskon. År 1880 styckar Selma av en bit av sin egen tomt och säljer den till Mauritz Lundqvist för 50 kr. Enligt köpekontraktet fullbordas affären den 27 augusti 1880. Den lilla tomten på 231 kvm får beteckningen Grönelund 1:2 även kallad Lunden. Här kommer gästgiveriet att byggas. Året därpå flyttar Selma Wennerqvist till Stockholm men är fortfarande ägare till sin fastighet.

1898 säljer Selma ytterligare en bit av sin tomt vid Paradistorg. Denna gång till krögaren Per Andersson som nu äger Gästgiveriet. Gästgivartomten får nu den storlek som den fortfarande har. Det som återstår av den ursprungliga tomten Grönelund 1:1 C säljer Selma tillbaka till sina föräldrar 1899. Ytterligare ett ägarbyte sker 1907 då smeden Wennerqvist säljer tomten till sonen August Wennerqvist. Kan inte hitta någon uppgift om att August och hans familj bor i huset.

Under årens lopp bodde det många personer i huset förutom familjen Wennerqvist. Bland andra skomakare Per Johan Johansson Hallström. Det framgår inte om skomakaren hade sin verksamhet där också. Magdalena Grönberg dör 1909 och smeden Wennerqvist 1911. Kvar i huset bor dottern Adele. Hon verkar ha bott kvar till 1939. Hon står då som understödstagare i församlingsboken. August Wennerqvist säljer Grönelund 1:1 C till Jakob Wilhelm Ljungqvist den 1 april 1915. Ljungqvist var folkskollärare i Kvarntorps skola fram till 1917 och det är först då familjen flyttar till Paradistorg. Det är efter denne Ljungkvist som huset fortfarande kallas Ljungqvistens, åtminstone bland äldre Finnerödjabor. Jakob Ljungkvist dör 1929. År 1940 flyttar dottern Rut hem till sin åldrande mamma. Modern dör 1949 och dottern blir nu ensam boende i huset.

Gästgiveriet och ölkrogen - Grönelund 1:2

Ölkrogen
Någon gång omkring 1860 byggdes en låg länga vid Torget där det öppnades en krogrörelse. Byggnaden var mycket primitiv med jordgolv. Vem som sålde tomten och vem som byggde huset finns det inga uppgifter om. En mamsell Widström från Strängnäs drev krogrörelse i huset under några år. Hon flyttade till Finnerödja 1860 så det kan ha varit hon som startade ölkrogen. 1870 överlät mamsellen krogen till handlanden Mauritz Lundqvist. Mamsell Widström flyttade upp till stationen där hon fick arbete hos krögare Holmqvist som drev hotell och gästgiveri intill stationshuset. Samma år som Lundkvist övertog krogen ansökte han, hos sockenstämman, om att få sälja brännvin vilket bifölls. Ingen försäljning av starkvaror fick dock förekomma under torgdagarna, ett förbud som det bröts mot.

I början av 1898 anmäldes ölkrogen, till åklagarmyndigheten för granskning, av Templet Strid o Seger. Lag och ordning hade varit ganska okända begrepp på krogen under alla år. Trots att kunderna var nöjda förelåg sådana bevis på lagöverträdelser att ölkrogen måste inskränka sin verksamhet. Efter en tid upphörde den helt, troligtvis i början på 1900-talet. Om det har varit någon annan verksamhet i huset efter krogen eller om det bara blev en bostad där har jag inte hittat några uppgifter om. Den siste hyresgästen i gamla krogen var Gustaf Post. Han flyttade in i slutet på 1940-talet och bodde i ett kök som lär ha varit det enda någorlunda beboeliga rummet i huset. Gustav Post dog 1951 och efter det revs byggnaden.

Handlaren Mauritz Lundqvist. Okänd fotograf.

Till vänster bakom bilen syns den gamla ölkrogen. Gästgiveriet byggdes vägg i vägg med krogen 1880. Okänd fotograf.

Gästgiveriet
År 1880 köper ölkrogens ägare Mauritz Lundqvist en liten bit av grannen Selma Wennerqvists tomt. Köpekontraktet är daterat den 27 augusti och tomtarealen var på 231 kvm. Tomten kostade 50 kr. Enligt kontraktet köper Lundqvist en byggnadsplats. Tolkar det som att ingen byggnad fanns på den lilla ytan. Tomten får beteckningen Grönelund 1:2 även kallad Lunden.

Det finns två ingångar på framsidan. Den vänstra dörren ledde in till en affärslokal och bakom affären fanns en mindre lagerlokal. Affären var en manufakturaffär. Den högra dörren gick till själva gästgiveriet. Till höger på bottenvåningen låg köket och rummet där gästgivarparet bodde. På övervåningen låg det en matsal till höger och dessutom fanns det tre uthyrningsrum där. Gästgivargården hade även gästgivarskjutsar. De försvann på 1920-talet när bilarna tog över taxiverksamheten.

1887 går Mauritz Lundqvist i konkurs och Olof Andersson och Per Andersson ropar in fastigheten på auktion. Männen är inte bröder. Olof Andersson tar hand om affären och Per Andersson basar på Gästgiveriet tillsammans med sin fru Hulda. År 1898 säljer grannen Selma Wennerqvist en bit av sin tomt till gästgiveriets ägare Per Andersson. Tomten får sin nuvarande storlek och det finns nu plats att bygga ett uthus på längst ner på tomten.

Innanför porten till vänster fanns det hönshus och grisstia, de två smala dörrarna gick till stallet, nästa till logen och längst till höger låg vedboden. Till höger om uthuset låg matkällaren. Foto Leif Vörde.

År 1909 köpte Per Andersson ut Olof Andersson och blev ensam ägare. Gästgiveriet hade ett mycket gott rykte och ansågs som ett av de bästa i landet. När Per dör 1930 ärver hans fru Hulda gästgiveriet. Efter några år stängs gästgiveriet för gott. År 1937 köper fostersonen Gustav Adolf Svensson fastigheten. När Adel, som han kallades, dör 1959 tillfaller huset allmänna arvsfonden eftersom Adel inte hade några arvingar. Adel hade flera år före sin död flyttat upp till samhället där han bodde i ett litet hus bakom pensionatet.

Gästgivarparet Hulda och Per Andersson i mitten. Damerna okända. Okänd fotograf.

Gästgivare Anderssons familjegrav på Finnerödja kyrkogård. Foto Gunn Sjöstedt.

Gästgiveriet med uthuset i bakgrunden. Okänd fotograf.

Mellan Gästgivargården och Ljungqvists hus har det funnits en gemensam brun. Den är numera fylld med sten. Foto Gunn Sjöstedt 2023.

Sedan början på 1900-talet har det funnits lindar framför Gästgiveriet. Okänd fotograf.

Det gamla gästgiveriet som det såg ut 2010. Okänd fotograf.

Gästgiveriet 2023. Foto Gunn Sjöstedt.

Affären

Affären som låg till vänster på bottenvåningen var en manufakturaffär som sålde kläder, skor, tyger mm. I gamla kassaböcker från affären står det vem som handlat och var de bodde. Om det inköpta var till ett barn stod det alltid vad barnet hette, t.ex. dottern Augusta. De flesta handlade på krita och gjorde avbetalningar lite då och då. När hela skulden var betald ströks inköpet över i kassaboken. Några kunder använde smör som betalningsmedel.

Här följer några exempel på vad olika varor kostade i början på 1900-talet.
1901 köpte en dam 3 m grått kapptyg för 4:50 och 75 cm blått kläde för 1:68.
År 1902 kostade ett snörliv 1:75.
År 1903 kostade en blus 1:60, en filthatt 1:40, en kappa 16:00, en stråhatt 1:25 och en flickkappa 9:00.
1904 kostade en herrhatt 3:25.
1905 kostade ett par handskar 2:25, kalsonger 1:40 och vantar 55 öre.

Några reklamskyltar som fortfarande sitter kvar i den gamla affärslokalen.

Från början var det Olof Andersson som ansvarade för affären. Det finns ingen uppgift om vem som tog över verksamheten när Olof blev utköpt 1909. Tog gästgivarparet över affären eller slog den igen då?

Gästgivargården säljs

I november 1960 såldes den gamla gästgivargården på auktion av Allmänna arvsfonden. Huset hade tillfallit Allmänna arvsfonden efter husägarens död 1959 men huset hade dessförinnan stått tomt i många år. Tomten med tillhörande byggnader ropades in av Hilding Karlsson för 4 000 kr. Hilding hade tänkt att rusta upp huset för att kunna bo där. Han arbetade på Eiser, som hade flera lokaler runt Torget vid den här tiden. Hilding hade sett fram emot att kunna gå hem på rasterna och dricka kaffe. Tyvärr hann han inte sätta planerna i verket innan Eiser flyttade in i sin nya fabrik på Industriområdet. Det blev lite väl långt att åka från Industriområdet till Paradistorg under kafferasterna.

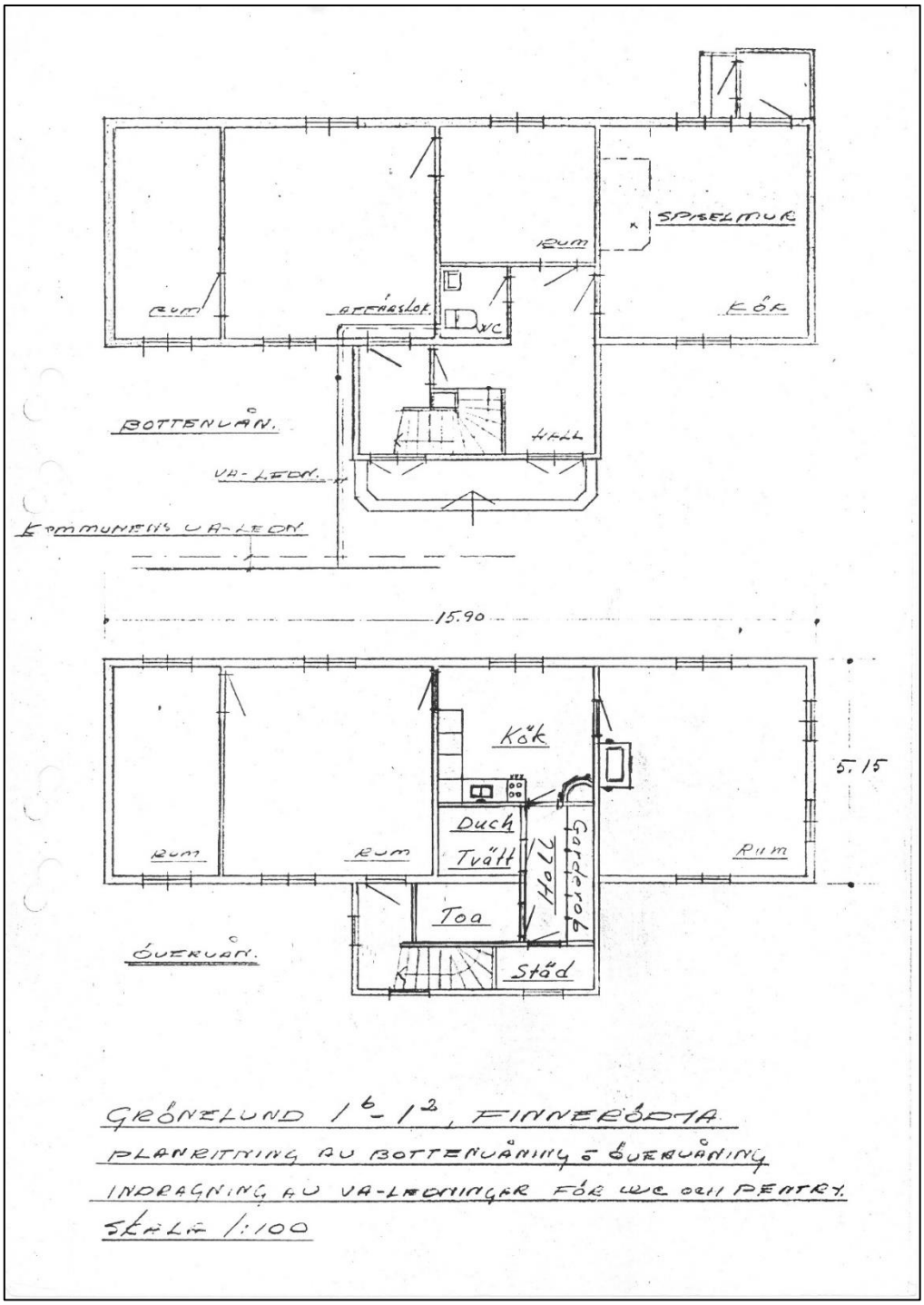

Ritning över Gästgiveriet inför renoveringen på 1960-talet.

När Hilding tog över fastigheten var trädgården på baksidan helt igenvuxen. Han odlade upp ytan och odlade under många år potatis, jordgubbar och mycket annat där. I mitten på 1960-talet skulle grannhuset Ljungqvistens få vatten och avlopp indraget. Hilding Karlsson passade på att dra nytta av det skulle grävas utanför hans fastighet. Han kontaktade Yngve Fredberg som gjorde en planritning för både bottenvåning och övervåning. Där framgår det att det skulle dras in vatten och avlopp bland annat.

1989 ändrades fastighetsbeteckningen från Grönelund 1:2 till Paradistorp 9:2 med tillägget Lunden. 2002 fick fastigheten adress Paradistorg, Lunden 4.

Kulturföreningen

Finnerödja kulturförening startade 1969. Det var ett gäng på ca 10 personer, som gick en kurs i teckning och målning, som började prata om att göra något mer konkret för att främja konst och konsthantverk i Finnerödja. Sagt och gjort, föreningen bildades på hösten 1969 och snabbt fick man ett 70-tal medlemmar. Föreningen fick hyra det gamla gästgiveriet av Hilding Karlsson för en symbolisk summa. Redan i december var det dags för det första evenemanget, en julmarknad där Lennart Svanmark och Hans Wirgård drog ett stort lass. Försäljningen hölls i den gamla affärslokalen som såg likadan ut nu som i början på 1900-talet. Det skulle bli många julmarknader och söndagsöppet på somrarna under de 14 år som verksamheten var igång. I huset hade man gemensamma arbetsaftnar, kurser och utställningar. 1993 slog man igen verksamheten i den gamla gästgivargården.

Gunnel och Lennart Svanmark bakom disken. *Okänd fotograf.*

Affisch

Julmarknad 1993. *Okänd fotograf.*

Den lilla farstun innanför ytterdörren. Okänd fotograf 1993.

Interiör från den gamla affären. Det mesta är original. Julmarknad 1993. Okänd fotograf.

Julmarknad 1993. Okänd fotograf.

Julmarknad 1993. Okänd fotograf.

Bensinmackar vid Paradistorg

Det har funnits tre olika bensinmackar vid Paradistorg. Den första öppnades förmodligen på 1920-talet. Den låg intill Stenkvists affär på torget och bensinen som såldes var Standard. De första åren fick man pumpa upp bensinen för hand till glaskupolen längst upp. Först därefter kunde man tanka över bensinen till bilen. Kupolen rymde 25 liter. Vid den här tiden gick stora landsvägen mellan Stockholm och Göteborg över torget.

Bensinpumpen utanför Stenkvists affär syns till vänster. Okänd fotograf.

Under 1930-talet flyttades landsvägen från torgsidan till baksidan av Stenkvists affär. Före 1945 hade vägen mellan Stockholm och Göteborg förmodligen inget särskilt namn men från det året fick vägen beteckningen rikssexan. 1962 ändrades namnet till E3 och 1992 fick vägen sin nuvarande beteckning E20. År 1967 flyttades vägen ca 100 m till sin nuvarande sträckning bakom Hembygdsgården.

När vägen flyttades till baksidan av affären beslöt handlare Stenkvist att också flytta bensinpumpen dit. Samtidigt ändrades namnet från Standard till ESSO. År 1933 övertog Isak Bengtsson en affär på Torget. Han beslöt att ta upp konkurrensen om bensinkunderna och öppnade en Shellmack. Samtidigt byggde han en kiosk mitt emot bensinpumpen. Någon gång i slutet på 1930-talet eller början på 1940-talet lades ESSO-macken ner. Kan ha varit i samband med bensinransoneringen under andra världskriget.

Långt bak till vänster på fotot syns ESSO-skylten och mitt i bilden ligger den nya Shellmacken. Till höger syns den nya kiosken. Isak Bengtsson till vänster tillsammans med bl.a. sina barn Ulla-Britt och Karin. Fotot från 1935. *Fotot tillhör Ulla-Britt Söderberg, född Bengtsson.*

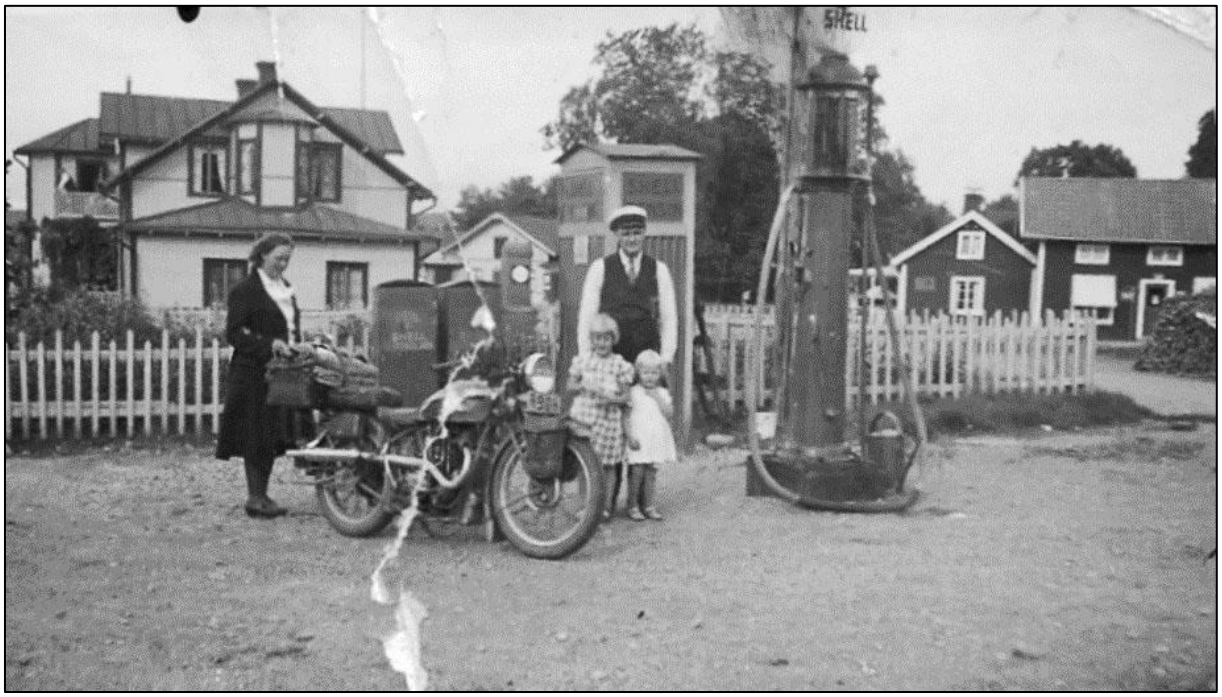

Isak Bengtsson utanför sin shellmack tillsammans med barnen Karin och Ulla-Britt. Damen är okänd. Foto från 1936. *Fotot tillhör Ulla-Britt Söderberg, född Bengtsson.*

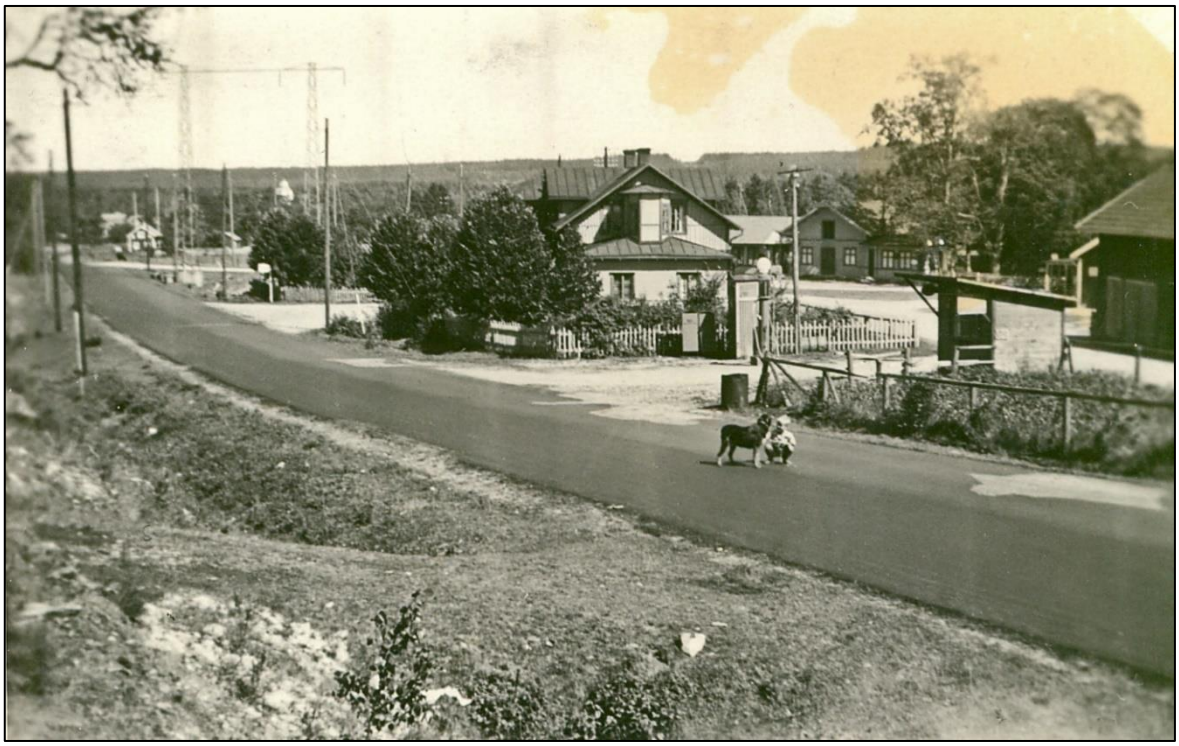

Isak Bengtssons son Ove med hunden Seppi sitter på vägen. ESSO-macken är borta. Foto från 1944. Fotot tillhör Ulla-Britt Söderberg, född Bengtsson.

Den första Shellpumpen hade liksom Standardpumpen en glaskupa längst upp dit man pumpade upp bensinen för hand. Någon gång efter 1944 fick man en elektrisk pump och då försvann glaskupolen.

Kiosken som byggdes mitt emot shellmacken. Harry Gustafsson arbetade åt Isak Bengtsson. Fotot tillhör Ulla-Britt Söderberg, född Bengtsson.

En modern bensinpump har kommit på plats, borta är glaskupolen. Ulla-Britt Bengtsson hjälper en kund att tanka. Till vänster syns gaveln på kiosken. *Fotot tillhör Ulla-Britt Söderberg, född Bengtsson.*

De båda landshövdingebilarna vaktades av Sven Adamsson som arbetade vid Shellmacken. *Foto Gösta Jonsson, Gårdsjö.*

I slutet på 1950-talet befann sig de båda landshövdingarna från Skaraborgs och Örebro län samtidigt i Finnerödja. Deras tjänstebilar med registreringsnummer R1 respektive T1 stod parkerade utanför Isak Bengtssons kiosk. Landshövdingebesöket kan ha varit i samband med ett sammanträde som gällde atomkraftverket Eva som planerades vid Unden. (Planerna blev aldrig av).

Shellmacken på 1960-talet. *Foto Gösta Jonsson, Gårdsjö.*

1964 övertog Arne Adamsson, ägare till nyöppnade Finngården, Shellmacken efter Isak Bengtsson. I samband med ägarbytet lades kiosken ner. Kioskbyggnaden köptes av Karin Karlsson i Västergården och flyttades dit. Hon rustade upp den och gjorde iordning två sovplatser för jordgubbsflickor där. I stället för den gamla kiosken byggdes nu en mer ändamålsenlig bensinmacksbyggnad. Adamsson drev macken i 10 år innan den lades ner.

Arne Adamsson avvecklar bensinstationen utanför Finngården 1975.